S Z E M L E

VIDEO

Az organikus kultúrák védelmében

A magyar tájegységeket bemutató videokazetták (eredetileg televíziós műsorok) megbízható színvonalon tesznek eleget választott feladatuknak: megközelítőleg egységes szerkezetben adnak képet az ország földrajzilag és kulturálisan egyaránt markánsan elkülönülő vidékeiről. Legfőbb erényükként éppen ezt, a földrajzi-földtörténeti-történeti és az ebben a közegben organikusan kifejlődött emberi-kulturális egységet, ennek az egységnek a tudatosítását kell látni.

Aligha szükséges fölemlíteni, mennyire fontos (különösképpen ma!) ez a szemlélet; a modern kor legsajátosabb vonása ugyanis a *kiválasztás*, az elkülönülés és elkülönítés, a *rész* elszánt harca azért, hogy a más-részek fölött uralkodhassék. A *létharc* sajátos formája ez, ám egyszersmind káros, természet- és emberellenes formája is, végső fokon. A rendszerek ugyanis fölbomlóban vannak, a nagy és kisebb rendszerek, a természeti és társadalmi szerkezetek egyaránt, anélkül azonban, hogy a szétdúltak helyébe azokhoz hasonlóan erős, organikus, életképes, a kultúrát megőrizni és tovább működtetni tudó új rendszerek lépnének. S ha *egy-egy* mű arra képtelen is, hogy önerejénél fogva a bomlás folyamatait megállítsa, az egészségtelen trendeket visszafordítsa, arra azért még alkalmas lehet, hogy érzékeltesse az organikus fejlődés magasabbrendűségét a szervetlennel szemben. Ezek a filmek azért maradhattak az elkészültük óta eltelt *meglehetős* idő ellenére értékesek, mert - legalább szándékuk szerint - *nem adják alább* a kultúra éltetésénél.

A szerkezetük - mint említettem volt - azonos sémára épül: rövid, hangulati "fölvezető" után, az adásidő mintegy harmadában, földtörténeti szakasz következik (feladata a geológiai és tájszerkezet kialakulásának tömör vázlata, amely a *ráépülő* élővilág - flóra és fauna - szerkezetét is indokolja). Erre az alapra épül a következő egység, melyet a tájegység mai, jellegzetes állapotáról, mikrovilágáról gyűjtött információk töltenek ki (ez is 8-10 percet foglal el a hasznos időből), míg végül a tájegységre jellemző emberi tevékenységformák, s e tevékenységek sajátos kultúrává szerveződése teljesíti ki azt a benyomást, amit az adott vidékről a magunk számára megalkothatunk.

A Rábaköz és a Szigetköz világa: a víz világa. Története a víz története, kultúrája a vizek kultúrája, A különbség, jószerivel, csak annyi, hogy a Rábaköz *inkább* a holt vizeké, a lápoké, mocsaraké, holtágaké, míg a Szigetköz *inkább* az élővízé, a folyóé. Következésképpen a Rábaköz biológiai és néprajzi értelemben közelebb áll a múlthoz, ősibb állapotokat mutat, több a kapcsolata az *eltűnőhöz*, a védendőhöz, mint a Szigetköznek, ahol a változások számosabbak, s ahol a kultúra is mozgékonyabb, "modernebb".

A Rábaköz-fejezet legmaradandóbbnak mutatkozó részei a varbacsi tó, az öntésmajori lápi múzeum, a tőzegre épülő mezőgazdaság, valamint a XII. századi faluszerkezet ma is látható nyomai köré épülnek, de meg kell említenünk a lápi világban gyökerező ősi mesterségeket: a gyékényfonást és nádi ipart és építészetet is.

A Szigetköz-rész leghangsúlyosabb tanulsága az élő-folyó, építő és romboló vízzel való együttélés évszázadokra visszanyúló tapasztalata: a malomipar, a hajózás, az árvizekkel való "történelmi" szimbiózis. És ami szorosan kötődik ide: a természetes környezet erőszakos-haszonelvű megváltoztatásának gondja. A folyamszabályozások ürügyén - s ez ma még a *filmidőben* tapasztalhatónál is sokkal időszerűbb probléma! - szükségképpen föl kell merüljön: *létezhet-e*, megfogalmazható-e valami egészséges arány az időszerű nyereség és a beláthatatlan veszteség között?

Még - néhány mondat erejéig - a Szigetközről szóló filmnél maradva, egy-egy részletet kiemelünk. A első: metaforikus ereje van a hédervári tölgyet megmutató rövidke snittnek. Az a fa 700 (hétszáz!) éves. Életideje a magyar államiság történetének csaknem kétharmadát átéri. Aligha van ennél jobb alkalom elgondolkodni az *idő* felett.

A második: az aranymosók ősi mesterségéről minden valószínűség szerint ezen a szalagon rögzült a legutolsó (magyarországi?) képsor. Ha másért nem, legalább ezért a legvédettebb trezorba kellene rakni ezt a filmtekercset.

A harmadik: a zsenialitás határát súrolja az a mód, ahogy a film készítői *természetes közegben*(!) modellálni tudták a földtörténeti folyamatokat. A víz erodáló és építő erejét néhány másodpercnyi snittben ennyire pontosan megmutatni - ez kivételes tálentumra vall. Ez a részlet - úgy vélem - aligha maradhat ki a szemléltető eszközök közül akár az elemi, akár a magasabb iskolákban.

A legegységesebb, legszebben komponált, leghatásosabb táj-kép a Rockenbauer-Kárpáti-Zentay trió műve, a Kőszegi hegység. Ez ugyanis nem egy - mégoly kiváló - ismeretterjesztő mű, hanem valóságos műremek. A szerkezete ugyanaz, csupán az arányai, az árnyalatai, a használt technikái mások, ám nem föltűnően, nem tolakodóan mások. A legjellegadóbb különbség: a szinte észrevétlenül hagyható eltolódás a *mutatás* felől a *látás* felé. A film belehelyez a világba; emberibbnek - egyszersmind esendőbbnek - mutatja a kultúrát, közelibbnek a köznapihoz. Nem *követeztet* a múltból a mára, tehát nem *levezeti* a folyamatokat, sokkal inkább *visszakeresi* őket.

A szerkezet szabta csapás mentén gyorsabban jut el az emberig, mint a kollegák, és onnan ügyesebben, meggyőzőbben tekint a múltra. Így a jelen és a múlt, a kényszerűség és az akarat, a környezet és a vele örökös harcos kibékülésben élő ember plasztikusabban áll elénk, mint a lineáris okfejtés végén.

Túl ezeken három, külön-külön talán igen, együtt semmiképpen sem elhanyagolható elem emeli *följebb* a művüket. Az első a szöveg és a szövegmondó; a narráció színvonala igen magas. Köszönhető ez magának a kitűnően megírt textusnak, de legkivált a narrátornak: Latinovits Zoltán úgy *mond*, úgy ível, köt és jellemez, ahogyan csak ő tud (ráadásul minden vers- és prózaelőadó stílt messze-félretéve - csak a Jóisten a megmondhatója, miért hagyták ki a nevét a főcímből elöl-hátul).

Továbbá - a zene. Ez, gondolom, a szerkesztő érdeme: hogy nem illusztráció, nem hangfestés, nem semleges kulissza és nem is érzelemgerjesztő pótlék, hanem *dramaturgiai elem*, a film közel egyenértékű alkotóeleme. S mint ilyen, sokféle. A korábbiakban szinte egynemű volt: népdal, hangszeren. Rockenbauer még attól sem riad vissza, hogy esztrádot alkalmazzon, ha a célnak-hatásnak ott, akkor az felel meg legjobban.

Végül pedig az élőbeszéd. Ezt az istent nem merte rajtuk kívül senki sem megkísérteni. Még az aranymosó is néma volt. Ők egy-másfél percben *előállítottak* egy szőlészt és egy kovácsot. Tudták, hogy élő hang, az élő ember, az élő jelenben élő múlt minden narrációnál, minden okfejtésnél hitelesebb.

Ajánlom ezt a kazettát - elsőül a tanároknak. Kívánom, hogy élhessenek velük. Tudom, hogy hasznosak. De tudom azt is: nem mindent és nem mindig szükséges *egészben* alkalmazni. Legyenek ezek a filmek azok közül valók, amikből *mindig* mutatható *valami*.

M A G Y A R T Á J A K III.

A RÁBAKÖZ *(rendezte Orbán Ágnes, szerkesztette Lengyel Gyula, fényképezte Kátai Balázs)*
SZIGETKÖZ *(rendezte Kardos Sándor, szerkesztette Lengyel Gyula, fényképezte Kardos Sándor)*
A KŐSZEGI HEGYSÉG *(rendezte Kárpáti György, szerkesztette Rockenbauer Pál, fényképezte Zentay László)*
Kiadta és terjeszti a TELEVIDEO. Műsoridő: 3 x 30 perc.

MÁNYOKI ENDRE

KONFERENCIA

Környezeti nevelés

WWF

A *Világ Természetvédelmi Alapítvány* már régen felismerte, hogy nem töltheti be szerepét, ha az emberek nagy tömegei nem értik meg és nem támogatják célkitűzéseiket. E felismerés részeként a világ különböző pontjain más világszervezetekkel együtt, illetve azoktól függetlenül is nevelési programokat indított.

E láncnak része a magyarországi program is, melynek fő célja az iskolai és az iskolán kívüli környezetvédelmi oktatást, nevelést szolgáló új segédanyagok kidolgozása, illetve a meglévők továbbfejlesztése. A program különösen fontosnak tartja a pedagógusképzést, illetve a továbbképzést és az általános és középiskolai oktatást. Ez utóbbiak igen kedvező lehetőséget kínálnak egy új szemlélet terjesztésére.

A program célkitűzéseit három lépésben kívánjuk megvalósítani. Az első időszakban a program részletes megtervezése, illetve egy októberre tervezett környezeti nevelési konferencia megszervezésére került sor. A konferenciára, melynek teljes költségeit a projekt fedezi, pályázati úton választottuk ki azt a 100 pedagógus kollégát, akik a további munkában részt vesznek. A kiírt pályázatra 270 pályamunka érkezett be. A beküldők között magánszemélyek, kutatóintézetek, óvodák, de főleg általános iskolák, közép- és felsőoktatási intézmények, környezetvédelmi oktatóközpontok szerepelnek. Azok, akiknek a pályázata megfelelő szintű volt, de nem került a 100 kiválasztott közé, a későbbiekben meghatározott körülmények szerint kapcsolódnak be a munkába.

A konferenciának több célja is van: fórumot biztosít a környezeti neveléssel foglalkozó pedagógusok számára, lehetőséget teremt egymás, illetve egymás munkájának a megismerésére, sikeres módszerek, tapasztalatok cseréjére. A "befejező fázis" a program megvalósításának talán legfontosabb része: egy komplex oktatócsomag elkészítése.

A konferencia résztvevőinek feladata lesz ezen oktatócsomag tartalmának meghatározása, illetve az egyes anyagok szerkesztőinek, szerkesztőbizottságainak kijelölé-